

Les enquestes de victimització com a instrument de mesura de la delinqüència i de la inseguretat

Antonia Linde
Universitat Oberta de Catalunya

Marcelo F. Aebi
Lausanne

Sorgiment i evolució històrica de les enquestes de victimització

L'any 1730, després d'una sèrie de queixes dels ciutadans sobre l'augment dels delictes contra la propietat, l'ajuntament d'Aarhus, Dinamarca, va enviar sis persones als domicilis de la ciutat per preguntar si havien sigut víctimes de robatori al domicili (Sparks, 1981). Aquest estudi ha sigut considerat sovint com la primera enquesta de victimització.

Dos-cents anys després, el 20 d'octubre de 1935, George Gallup va publicar la seva primera enquesta d'opinió pública (Newport, 2010). L'any 1945, Gallup va establir una agència a Finlàndia i va realitzar una enquesta general que incloïa una pregunta que es pot traduir de la manera següent: "Durant aquest any heu patit personalment un delicte?". Als Estats Units, no es va realitzar cap pregunta similar fins l'any 1972, quan es va incloure en una enquesta general una pregunta sobre el fet d'haver patit una sèrie d'esdeveniments relacionats amb la delinqüèn-

cia⁵. Segons la nostra recerca, abans del 1972, les enquestes de Gallup incloïen algunes preguntes sobre la delinqüència; per exemple, l'any 1954, els ciutadans van manifestar a les enquestes que els programes de còmics, ràdio i televisió eren, en part, responsables de la violència en l'adolescència, l'any 1957 consideraven que els pares n'eren els principals responsables i, des del 1965, les enquestes van incloure una pregunta sobre la por a ser assaltats mentre caminaven sols pel barri a la nit. Cap d'aquestes preguntes es va formular com una pregunta típica de victimització i, per tant, l'enquesta de Gallup de 1945 sembla que és la primera enquesta pública important que ha formulat una pregunta sobre experiències de victimització.

La preocupació pública creixent sobre la delinqüència als Estats Units a mitjans de la dècada de 1960, unida a un augment en la utilització d'enquestes i a la inclusió de preguntes sobre experiències de victimització, va atraure l'interès dels criminòlegs. Així, la Comissió del President sobre Aplicació de la Llei i Administració de Justícia (1967) va patrocinar tres enquestes, realitzades per Biderman et al. (1967), Reiss (1967) i Ennis (1967). Entre el 1969 i el 1972 es van realitzar diverses enquestes en ciutats dels Estats Units (Sparks, 1981, amb referències) i als països nòrdics, primer a Finlàndia el 1970 (Aromaa, 1971) i després a Dinamarca, Noruega i Suècia l'any 1971 i el 1972. També el 1972, als Estats Units es va iniciar un programa d'Enquestes Nacionals de Delictes (NCS) que va portar a la primera enquesta nacional, que es va realitzar el 1973 i anualment des de llavors (Rand, 2006). Austràlia va realitzar una enquesta el 1974. El mateix any, el Ministeri de Justícia dels Països Baixos va encarregar a Gallup / NIPO portar a terme una enquesta pi-

5. Aquell any, una enquesta general va incloure la següent pregunta: "During the last 12 months, have any of these happened to you? - A) My home was broken into or an attempt was made to do so; B) I was mugged or assaulted; C) Money or property was stolen from me or some other member of my household; D) My home, or car, or other personal property was vandalized; or E) My car, or a car owned by a member of my household was stolen" (Newport, 2010).

lot seguint el format de l'enquesta de Gallup als Estats Units, el 1972 (Buikhuisen, 1975). Prenent com a base aquesta experiència, el Ministeri de Justícia dels Països Baixos va llançar el 1975 la seva sèrie d'enquestes nacionals que s'han repetit anualment, primer des del Ministeri de Justícia i, des del 1980, per l'Oficina Central d'Estadístiques (van Dijk i Steinmets, 1979). Després d'una sèrie d'enquestes locals que van començar a la ciutat de Londres a principis de la dècada de 1970, el Regne Unit va llançar el 1982 l'Enquesta Britànica sobre Delictes (British Crime Survey - BCS). Austràlia va presentar una enquesta periòdica el 1975.

A finals dels anys 70, Clinard va assenyalar que les enquestes de victimització podrien ser especialment útils en països en desenvolupament en què les estadístiques policials sobre delinqüència, a vegades, no estaven disponibles o eren de molt baixa qualitat (Clinard, 1977). No obstant això, el punt d'inflexió per al desenvolupament de les enquestes de victimització a tot el món és, sens dubte, la primera Enquesta Internacional de Víctimes de Delictes (International Crime Victim Survey - ICVS), realitzada el 1989 i publicada el 1990 (van Dijk et al., 1990), i basada, en gran part, en les experiències de les enquestes nacionals holandesa, britànica i suïssa. Així, en la dècada de 1990, aproximadament 70 països van participar en, com a mínim, una de les onades de l'ICVS, o bé van utilitzar les seves preguntes per a enquestes pròpies. A partir d'aquell moment, les enquestes de victimització van començar a proliferar i s'han transformat, actualment, en un indicador de la delinqüència utilitzat amb freqüència. Si bé aquestes enquestes són utilitzades principalment a l'Europa occidental i en alguns països de l'Europa central, com veurem, el seu ús s'ha estès en els últims anys també als països de l'Amèrica Llatina. A continuació, se sintetitzen les experiències que s'han portat a terme en els diferents continents.

Situació actual

Àfrica

A l'Àfrica, l'Organització de les Nacions Unides, a través d'algunes de les seves oficines com l'UN-HABITAT, l'Oficina de les Nacions Unides contra la Droga i el Delicte (UNODC) i el Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), ha patrocinat enquestes de victimització, que a vegades han tingut el suport de governs europeus. Aquestes enquestes han utilitzat en general el qüestionari de l'ICVS i s'han basat en mostres urbanes, complementades en alguns casos amb una petita mostra rural. Els resultats d'aquestes enquestes estan disponibles als portals d'Internet de l'UN-HABITAT⁶, l'UNODC⁷ i el PNUD⁸, dels quals hem extret la major part de la informació inclosa en aquest apartat. D'aquestes enquestes en podem mencionar les següents (l'any i la ciutat d'on es va extreure la mostra principal s'indiquen entre parèntesis): Botswana (1997 i 2000, Gaborone); Camerun (2002, Yaoundé; 2003, Douala); Costa d'Ivori (1999, Abidjan); Egipte (1992), Ghana (2009, Sekondi-Takoradi, Accra, Kumasi i Tamale); Kènia (2003, Nairobi; 2010, mostra representativa nacional); Lesotho (2000, Maseru); Moçambic (2002, Maputo i les regions de Nampula, Sofala i Zambèzia); Namíbia (2000, Windhoek); Ruanda (2008, mostra representativa nacional), Nigèria (Lagos, 1998), Uganda (1992, 1996 i 2000, Kampala; 2008, mostra representativa nacional); Swazilàndia (2000, Mbabane); República de Sud-àfrica (1993, 1996 i 2000, Johannesburg; 1997, Johannesburg, Durban, Pretòria, Port Elizabeth i Ciutat del Cap); Tanzània (1992, 2000, Dar es Salaam; 2004, Dar es Salaam, Arusha i Mtwara; 2008, Dodoma, Mbeya, Moshi, Mwanza i Tanga; 2008, mostra representativa nacional); Tunísia

6. <https://unhabitat.org/urban-initiatives/initiatives-programmes/safer-cities/>

7. <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/Crime-Victims-Survey.html>

8 <http://hdr.undp.org/>

(1992, Tunis); Zàmbia (2000, Lusaka) i Zimbàbue (1996, Harare).

A més a més, el Centre Nacional d'Investigacions Socials i Criminològiques (National Center for Social and Criminological Research - NCS-CR) d'Egipte va conduir el 2006 una enquesta nacional de victimització amb una mostra aleatòria de 6 governacions egípcies, mentre que Nigèria, amb el suport de la Fundació MacArthur, va donar suport a una enquesta nacional de victimització amb una mostra representativa dels trenta-sis estats de Nigèria i el Territori de la Capital Federal. Per la seva part, la República de Sud-àfrica disposa des del 1998 d'una enquesta nacional de victimització. Es va portar a terme el 1998, el 2003, el 2007 i, de manera anual, des del 2011, quan va canviar el seu nom d'Enquesta Nacional a les Víctimes de Delictes de la República de Sud-àfrica (NCVS) a Enquesta a les Víctimes de Delictes (VOCS)⁹.

Àsia

Diversos països asiàtics han utilitzat el qüestionari de l'ICVS per portar a terme enquestes de victimització i han utilitzat, en general, mostres de la seva ciutat capital complementades a vegades amb una petita mostra rural. Entre aquests països podem mencionar (l'any i la ciutat d'on es va extraure la mostra principal s'indiquen entre parèntesis): Azerbaidjan (2000, Bakú), Cambodja (2000, Phnom Penh, 2011, mostra nacional), Xina (1992, Pequín), Hong Kong (1990, 1995, 1999), Corea del Sud (2000, mostra nacional), Geòrgia (1992, 1996, mostra nacional; 2000, Tbilisi), Índia (1992, 1996, Bombai; 2003, Madurai, Coimbatore, Trichy i Chennai), Indonèsia (1989, Surabaya; 1992, 1996, diverses ciutats), Japó (1989, 1992, 2000, 2004, 2008, 2012, mostra nacional), Kirguizistan (1996 amb una mostra de diverses ciutats) i Filipines (1992 i 1996, Manila).

Altres països, així com alguns dels anteriors, han realitzat enquestes amb mostres representatives nacionals. Aquest va ser el cas de Cambodja l'any 2011, quan la seva Enquesta d'Opinió Pública va incloure un mòdul sobre victimització. A Geòrgia, el 2010, el 2011 i el 2012, l'Institut Gorbi va portar a terme, amb el suport financer de la Unió Europea, enquestes nacionals de victimització i va utilitzar el qüestionari de l'ICVS amb alguns ajustaments de la que hauria d'haver sigut l'Enquesta de Seguretat de la Unió Europea. A Indonèsia es van portar a terme enquestes nacionals de victimització el 1982, el 1991 i el 1994 com a part de l'Enquesta Nacional Econòmica i Social. Al Japó, la Universitat Ryukoku de Kyoto també va portar a terme una enquesta nacional el 2006 basada en l'ICVS i l'Enquesta Britànica sobre Delictes (BCS). També es van realitzar enquestes el 1991-2, el 2000 i el 2003. A Corea del Sud, l'Institut Coreà de Criminologia realitza una enquesta nacional de victimització cada tres anys des del 1994. A Taiwan es van realitzar enquestes de victimització el 2000 (a càrrec de l'Institut de Prevenció de la Universitat Central de Policia) i el 2005 (Universitat Nacional de Taiwan). Finalment, a Tailàndia es va realitzar una enquesta de victimització amb una mostra de la ciutat de Bangkok el 1983.

Oceania

A Austràlia, l'Oficina d'Estadístiques d'Austràlia (Australian Bureau of Statistics - ABS) va realitzar enquestes nacionals de victimització el 1975 (excepte al Territori del Nord), el 1983, el 1993, el 1998, el 2002, el 2005 i, anualment, des del 2008-2009. Les preguntes sobre la por de la delinqüència i la percepció de seguretat també es van abordar en altres enquestes, com l'Enquesta social general (realitzada el 2002, el 2006 i el 2010, inclou també algunes preguntes sobre victimització per delinqüència), l'Enquesta de seguretat personal (2005) i l'Enquesta d'Omni-bus de Salut del Sud d'Austràlia, que es realitza

9. http://www.statssa.gov.za/?page_id=737&id=5-5

regularment en aquesta regió del país. A més a més, l'ABS va realitzar estudis regionals a Adelaide (1985), Victòria i Queensland (1987), Tasmània (1989), Nova Galles del Sud (1990), Queensland, Austràlia Meridional, Nova Galles del Sud i Austràlia Occidental (1991), Nova Galles del Sud (1992) i Victòria i Nova Galles del Sud (1995). Austràlia també va participar a l'ICVS el 1989 amb una mostra de Nova Galles del Sud i Victòria i amb mostres nacionals el 1992, el 2000 i el 2004. A Nova Zelanda, el Ministeri de Justícia va realitzar enquestes nacionals el 1996 i el 2001 (Enquesta nacional de Nova Zelanda de víctimes de delictes) així com el 2006 i el 2009 (Enquesta sobre delinqüència i seguretat a Nova Zelanda). El país també va participar a l'ICVS el 1992 i el 2004 amb mostres nacionals. A Papua Nova Guinea, l'ICVS es va portar a terme el 1992. El programa Ciutats més segures de l'ONU-Habitat, amb el suport financer del PNUD, va llançar un projecte el 2002 que va permetre portar a terme una enquesta de victimització a la capital, Port Moresby. El 2004 i el 2005 es van realitzar enquestes de victimització a les ciutats d'Arawa i Buka.

Amèrica

Com s'ha mencionat amb anterioritat, els Estats Units van portar a terme tres enquestes pilot l'any 1967, que van ser seguides per diverses enquestes amb mostres de ciutats. Des del 1973, s'ha realitzat anualment l'Enquesta Nacional de Victimització de Delictes (National Crime Victimization Survey - NCVS). A més a més, els Estats Units han participat en totes les edicions de l'ICVS. El Canadà va portar a terme una primera enquesta nacional de victimització el 1981 i realitza una enquesta nacional periòdica cada cinc anys des del 1988. Aquest país ha participat també en totes les onades de l'ICVS.

La primera enquesta de victimització realitzada a l'Amèrica Llatina va ser un estudi pilot

portat a terme l'any 1973 en cinc països llatinoamericans (Argentina, Brasil, Xile, Panamà i Perú) per la Universitat de Panamà en col·laboració amb la Universitat de Santa Barbara, Califòrnia (Márquez-des Villalobos, 1975; Birkbeck, 1983).

La segona enquesta de victimització en aquesta regió es va realitzar el 1976 a la ciutat de Jalapa (Estat de Veracruz, Mèxic). Es va utilitzar un qüestionari bilingüe desenvolupat pel Departament de Seguretat Pública de Texas (Estats Units) amb l'objectiu de comparar la victimització de Texas i Veracruz (Rodríguez-Manzanera, 1981). Aquest qüestionari va ser adaptat per a una enquesta realitzada el 1983 a Ciutat de Mèxic i la seva rodalia (Muñoz Sánchez, 1984; Rodríguez-Manzanera, 2003). Posteriorment, l'Institut Nacional d'Estadística i Geografia (INEGI) de Mèxic va realitzar enquestes de victimització amb un qüestionari *ad hoc* el 1988, el 1990 i el 1992 a Ciutat de Mèxic i a l'estat de Mèxic (INEGI, 2011).

A Colòmbia, Christopher Birkbeck (1983), en col·laboració amb el Departament Administratiu Nacional d'Estadística (DANE), va realitzar el 1978 una enquesta de victimització sobre determinats delictes contra la propietat i va utilitzar un qüestionari detallat elaborat *ad hoc*. Birkbeck va realitzar enquestes similars en aquest país a les ciutats de Mérida el 1981, el 1983 i el 1985 i a Maracaibo el 1987 (Birkbeck, 1981, LaFree i Birkbeck, 1990; LaFree i Birkbeck, 1991). L'Associació Nacional d'Institucions Financeres (ANIF) de Colòmbia també va realitzar enquestes de victimització a les ciutats de Bogotá, Medellín, Cali, Barranquilla i Cúcuta entre el 1978 i principis dels 80, tot i que el qüestionari contenia un nombre molt limitat d'indicadors (Birkbeck, 1983). El 1985, aquest país va incloure un mòdul sobre victimització a la seva enquesta nacional de llars. Aquest mòdul va ser utilitzat novament el 1991 i el 1995. El Brasil va seguir un patró similar i

el 1988 va portar a terme la seva primera enquesta nacional de victimització com un mòdul d'una enquesta multipropòsit. Va utilitzar un qüestionari *ad hoc*. A Costa Rica el 1982 es va realitzar, en un barri desafavorit de la ciutat de San José, un estudi sobre victimització en què es van incloure tres qüestionaris *ad hoc*. A Buenos Aires, Argentina, es va realitzar el 1989 una enquesta de victimització que va ser finançada per una fundació privada (Vázquez, 1989).

Com es pot apreciar, entre els anys setanta i vuitanta, tret del Brasil, que va realitzar una enquesta nacional el 1988, les enquestes de victimització a l'Amèrica Llatina van ser escasses i, en general, van prendre forma de projectes aïllats en ciutats. A Mèxic, l'Institut Nacional d'Estadística i Geografia (INEGI) va introduir certa periodicitat a finals de la dècada de 1980 i va realitzar enquestes locals cada dos anys a la ciutat de Mèxic i la seva rodalia des del 1988 fins el 1994.

La participació de l'Argentina, el Brasil i Costa Rica a l'Enquesta Internacional de Víctimes de Delictes (ICVS) l'any 1992 va suposar un canvi dràstic en l'ús de les enquestes de victimització a l'Amèrica Llatina, ja que va donar lloc a l'inici d'un segon període de desenvolupament d'aquest tipus d'enquestes a la regió. La traducció del qüestionari al castellà i al portuguès i el suport científic proporcionat per l'Institut Interregional de les Nacions Unides per a Investigacions sobre la Delinqüència i la Justícia (United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute - UNICRI) i l'Institut llatinoamericà de les Nacions Unides per a la Prevenció del Delicte i Tractament del Delinqüent (ILANUD) van impulsar la utilització de l'enquesta de victimització com a mesura de delinqüència en aquests països. Com a resultat, a finals de la dècada de 1990, Bolívia, Colòmbia i el Paraguai es van unir a l'ICVS i l'Argentina, el Brasil i l'INEGI de Mèxic van utilitzar el seu qüestionari en enquestes de ciutats.

Des de principis de la dècada de 2000 el nombre de països que porten a terme enquestes de victimització ha incrementat considerablement, ja que es realitzen enquestes en la majoria dels països de la regió. En conclusió, les enquestes de victimització estan àmpliament instaurades als països de l'Amèrica Llatina. La situació a l'Amèrica Llatina presenta similituds amb els països europeus, en tant que la majoria de països d'ambdues regions estan utilitzant enquestes de victimització com a mesura de la delinqüència i estan utilitzant qüestionaris similars (Aebi i Linde, 2010a).

Europa

La situació a Europa pel que fa a les enquestes que van utilitzar principalment mostres representatives a escala nacional va ser resumida el 2010 per Aebi i Linde en els següents termes¹⁰.

Vint-i-sis països han participat com a mínim en una de les cinc rondes de l'Enquesta Internacional de Victimització (ICVS) realitzades el 1989, el 1992, el 1996, el 2000 i el 2004-5 (EU ICS en alguns països). Xipre és l'únic país europeu que no ha participat mai en l'ICVS. D'altra banda, Bulgària i Estònia utilitzen actualment l'ICVS com la seva enquesta nacional de delinqüència.

El 2009 es van portar a terme dos estudis pilot, el principal objectiu dels quals era desenvolupar un qüestionari que pogués utilitzar-se periòdicament a escala europea. D'una banda, setze països i la comunitat autònoma de Catalunya van participar en un estudi pilot amb el mòdul d'enquesta de victimització de la UE. El 2008-9, Suècia, Alemanya i el Regne Unit (Anglaterra i Gal·les) van participar en el primer estudi pilot de l'ICVS-2 i van utilitzar una versió abreviada del qüestionari de l'ICVS. El 2010, Alemanya, Dinamarca, Holanda, Suècia i

10. Per a una anàlisi detallada per països de les enquestes de victimització portades a terme a Europa, vegeu Aebi i Linde (2010a).

el Regne Unit (Anglaterra i Gal·les i Escòcia) van participar en un segon pilot ICVS-2.

D'altra banda, els Eurobaròmetres de 1996, 2000 i 2002, en els quals van participar els primers quinze estats membres de la UE, van incloure algunes preguntes sobre les experiències de victimització i la por al delictes.

A més a més, dotze països i diverses regions han implementat enquestes de victimització periòdiques. D'aquesta manera, Bèlgica disposa del Monitor de Seguretat des del 1997, biennal des del 1998. Bulgària ha utilitzat l'ICVS com a enquesta nacional els anys 1997, 2002, 2004, 2005, 2007, 2008 i 2009, de la mateixa manera que Estònia els anys 1993, 1995, 2000, 2005 i 2009. Dinamarca té des del 1996 una enquesta nacional, anual des del 2005. L'enquesta nacional finlandesa es realitza periòdicament des del 1980. Noruega inclou periòdicament un mòdul sobre victimització en l'Enquesta de Condicions de Vida des del 1983. França va utilitzar l'Enquesta sobre Condicions de Vida de les Llars entre el 1996 i el 2006, i porta a terme l'enquesta Marc de Vida i Seguretat anualment des del 2005, mentre que a la regió de l'illa de França es realitza una enquesta biennal des del 2001. Irlanda utilitza des del 1998 un mòdul de victimització dins de la seva Enquesta Nacional Quadrimestral de Llars i l'inclou cada tres anys des del 2003. A més, disposa anualment des del 2002 de l'Enquesta de la d'Opinió Pública sobre la Policia. Itàlia realitza l'Enquesta de Seguretat Ciutadana cada cinc anys des del 1997-8 i té algunes preguntes sobre la percepció del risc en la seva enquesta Aspectes de la Vida Quotidiana, anual des del 1993. Els Països Baixos realitzen una enquesta nacional de victimització des del 1974, que actualment rep el nom de Monitor Integral de Seguretat. A més a més, disposen del Monitor Policial que es va portar a terme de manera biennal entre el 1993 i el 2001 i de manera anual des de llavors. Romania va realitzar l'Enquesta sobre Condicions

de Vida entre el 2001 i el 2006. El Regne Unit té l'Enquesta Britànica sobre Delictes (BCS) des del 1982 i es realitza de manera contínua a Anglaterra i Gal·les des del 2001. A Escòcia el qüestionari i la metodologia de la BCS va sofrir nombroses modificacions, i ha passat a denominar-se Enquesta Escocesa del Delicte i la Justícia. Irlanda del Nord porta a terme periòdicament l'Enquesta Nord-irlandesa de Delinqüència des del 1994. A l'àrea metropolitana de Londres es realitzen a més a més enquestes periòdiques a les víctimes de la delinqüència. Per últim, Suècia inclou des del 1978 un mòdul sobre victimització en la seva Enquesta anual sobre Condicions de Vida i disposa, també, de l'Enquesta anual Sueca de Delinqüència des del 2006. A Catalunya, després de més de deu anys de confluència entre l'Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya i l'Enquesta de Victimització de Barcelona i de la seva àrea metropolitana, des del 2013 l'enquesta autonòmica es porta a terme de manera biennal mentre que l'enquesta barcelonina i la metropolitana han mantingut el seu caràcter anual. Pel que fa a les enquestes no periòdiques, Alemanya, Bulgària, Dinamarca, Espanya, França, Grècia, Hongria, Irlanda, Itàlia, Luxemburg, Portugal i la República Txeca han realitzat esporàdicament una o més enquestes nacionals de victimització (Aebi i Linde, 2010a). En la regió italiana d'Emília-Romanya les dades de l'enquesta nacional es completen amb una enquesta regional sobre seguretat que es realitza anualment des de l'any 1995.

En l'actualitat, el principal propòsit a nivell europeu és l'establiment d'una enquesta periòdica de victimització. Amb aquesta finalitat, el repte consisteix a desenvolupar i adaptar un qüestionari comú a tots els països, així com a utilitzar una tècnica de recollida de dades que proporcioni unes taxes de resposta plausibles, mantenint al mateix temps els costos de l'enquesta dins dels límits raonables (Aebi i Linde, 2010a).

Metodologia

Qüestionari

La fiabilitat i la validesa d'una enquesta de victimització depenen en gran manera del qüestionari utilitzat. Si bé el nom d'aquest instrument sembla que indiqui que està destinat a establir la prevalença i la incidència de les victimitzacions, una altra variable regularment presa en consideració en aquestes enquestes és la por al delictes. Totes aquestes són variables denominades dependents que s'intenten explicar a través de variables denominades independents. Aquestes últimes actuarien com a causes de les variacions observades en les primeres. Per exemple, la por al delictes (variable dependent) varia, en gran manera, segons l'edat de la persona (variable independent). Així, és fonamental incloure una quantitat apropiada de variables independents per poder donar explicacions coherents dels nivells de victimització o de por al delictes observats. Perquè tingui sentit, aquestes variables han d'inspirar-se en un marc teòric coherent, és a dir, en una explicació de les causes de la victimització o de la por del delictes que tingui coherència lògica i que pugui ser corroborada o refutada per altres investigacions.

Pel que fa a les victimitzacions, la seqüència típica de preguntes comença intentant establir si la persona ha sigut alguna vegada víctima d'un delictes (per exemple: "Alguna vegada algú us ha robat o ha intentat robar-vos alguna cosa utilitzant la força o amenaçant-vos?"). Amb aquest tipus de pregunta es pot establir l'anomenada "prevalença vida" que després s'expressarà en termes de percentatge de la mostra que va ser víctima del delictes en qüestió. Amb freqüència, en lloc d'utilitzar la "prevalença vida" s'utilitza la prevalença durant els últims cinc anys, amb la qual cosa la pregunta començarà amb "Durant els últims cinc anys" en comptes d'"Alguna vegada". Si la resposta és

afirmativa, es preguntarà respecte al moment en què la victimització va tenir lloc, per intentar establir la prevalença durant un període uniforme —que per convenció és d'un any— per a tota la mostra (per exemple, "Recordeu quan va passar?") Opcions de resposta: "Aquest any (2019), l'any passat (2018), amb anterioritat"). La manera en què es formulin aquestes preguntes és fonamental, ja que la investigació empírica ha demostrat que, si se salta la primera pregunta i es comença preguntant sobre la victimització en els últims dotze mesos, s'obtenen taxes de victimització artificialment superiors a les taxes que s'obtidrien amb la seqüència que hem presentat (Scherpenzeel, 1992). Això és degut a les dificultats inherents a la localització dels esdeveniments en el temps i a la tendència per part de les víctimes a voler informar dels delictes patits.

A continuació, se solen intentar establir les característiques de la victimització (per exemple, el moment del dia en què es va produir o la suma dels danys) i si la victimització va ser denunciada a la policia, cosa que permetrà establir després la taxa de denúncia per cada tipus d'infracció. Aquesta última pregunta constitueix un indicador indirecte de la xifra negra de la delinqüència. Per exemple, si només es denuncien un terç de les agressions, pot estimar-se que la xifra d'agressions registrada per la policia s'hauria de multiplicar per tres per obtenir una estimació de l'extensió real d'aquell delictes.

En el moment d'elaborar les preguntes sobre els delictes és fonamental prendre en consideració qui poden ser efectivament víctimes d'aquests delictes. Alguns delictes afecten la llar (com el robatori al domicili), mentre que d'altres afecten la persona (com les agressions). Això implica que, en presentar la prevalença de les victimitzacions, s'hauran de posar en relació amb diferents denominadors. Per exemple, la prevalença del robatori al domi-

cili s'expressarà respecte al total d'habitatges, mentre que la prevalença de les agressions es referirà al total de persones. A més a més, en alguns casos, serà necessari excloure les llars que materialment no poden ser víctimes del delictes en qüestió. Això passa, per exemple, amb el robatori de cotxes, motos o bicicletes. En tots aquests casos, en presentar els resultats s'hauran de posar en relació amb les llars i persones que disposen d'aquests mitjans de transport. Per aquest motiu, els qüestionaris inclouen una sèrie de preguntes denominades "filtre" que permeten seleccionar les persones que han de respondre aquestes preguntes. Una complicació sorgirà quan una llar disposi de dos o més cotxes —o de dues o més motos o bicicletes— ja que això augmenta els blancs potencials i aquesta particularitat haurà de ser presa en consideració a l'hora d'estimar les taxes de prevalença.

Pel que fa als tipus de victimitzacions, les enquestes inclouen generalment delictes violents i delictes contra el patrimoni. El gran canvi que s'ha produït des dels anys 1990 és l'anomenada digitalització de la societat, que porta al fet que molts delictes ara puguin ser comesos al ciberespai. Per exemple, les agressions verbals, l'assetjament o el frau ara es poden realitzar no només de manera verbal sinó també a través de les xarxes socials digitals. A més a més, han sorgit altres tipus de victimitzacions que només poden tenir lloc en el món digital com el *hacking*, el ciberassetjament pedòfil o el fet de ser víctima d'un virus informàtic. Per aquest motiu, alguns autors distingeixen entre delictes *off-line*, els híbrids i els *on-line* (Caneppele i Aebi, 2019). El problema fonamental en aquest context és que moltes de les enquestes de victimització disponibles encara no han adaptat els seus qüestionaris a aquesta convivència entre un món físic i un món digital. Quan els qüestionaris s'actualitzen, els resultats solen ser sorprenents. Per exemple, quan es van afegir els fraus i els delictes vinculats a un ús

no autoritzat de dades desades en ordinadors personals (*computer misuse*) en l'Enquesta de Victimització d'Anglaterra i Gal·les (Crime Survey for England and Wales - CSEW) la quantitat total de victimitzacions va augmentar en un terç, cosa que genera molts dubtes sobre l'entitat real de la tan coneguda disminució de la delinqüència (Aebi i Linde, 2010b). Sens dubte, la delinqüència *off-line* ha disminuït, però se sap poc de la delinqüència *on-line* i híbrida perquè, com mostra l'enquesta citada, menys del 20% dels delictes vinculats a Internet són denunciats a la policia. En definitiva, ens trobem davant d'un exemple del que se sol anomenar una "tempesta perfecta": les enquestes de victimització no solen mesurar la ciberdelinqüència, que rarament és denunciada a les autoritats del sistema de justícia penal. En conseqüència, el desconeixement de la situació real és gairebé total.

Pel que respecta a la por al delictes, la pregunta tradicional, utilitzada de manera ininterrompuda des de, com a mínim, els anys 60, és "Com diríeu que us sentiu caminant sol pel vostre barri de nit? Molt segur, força segur, una mica insegur o molt insegur?". No obstant això, aquesta pregunta ha sigut criticada amb freqüència i certs autors proposen reemplaçar-la per una bateria de preguntes que intentin delimitar de manera precisa les ocasions en què la persona s'hagi sentit efectivament insegura (Jackson i Gray, 2010). Quan s'utilitzen aquestes preguntes, el percentatge de persones que han experimentat por al delictes disminueix de manera molt marcada.

Com s'ha mencionat anteriorment, tot qüestionari ha d'incloure una sèrie de preguntes sobre variables independents que podrien explicar els resultats observats i aquestes variables s'han d'introduir utilitzant com a punt de partida una reflexió teòrica sobre les possibles interaccions variables i prenent en consideració la investigació ja existent. Per exemple, és

plausible imaginar que la decisió de denunciar estigui influenciada per la confiança en la policia (que pot mesurar-se amb una pregunta) i pel rol de la víctima. En algunes estafes, per exemple, la víctima pot haver tingut un rol relativament actiu (l'estafador pot haver-li ofert una manera il·legal o poc ortodoxa d'obtenir diners i la víctima pot, en aquestes condicions, haver cedit a l'avarícia), cosa que tindrà una influència sobre el comportament de la víctima i la seva predisposició a denunciar el delictes. Alguns autors han criticat aquest tipus d'anàlisi. Sostenen que condueix a responsabilitzar o culpabilitzar la víctima (*blaming the victim*). Presentada de manera tan general, aquesta acusació no té sentit perquè el que s'intenta, evidentment, és comprendre la manera en què es va produir el delictes per poder evitar que es repeteixi en el futur. És una acusació que va sorgir ja en els anys 50 quan Marvin Wolfgang (1957) va desenvolupar el seu concepte de *victim-precipitated homicide* (homicidi provocat per la víctima) i a la qual van Dijk (2008) s'ha referit de manera irònica amb la seva idea del complex de culpabilitat de la victimologia (*the guilty conscience of victimology*).

A més de preguntes sobre variables sociodemogràfiques (sexe, edat, barri de residència, etc.) de la víctima, la investigació ha demostrat que és fonamental incloure preguntes sobre l'estil de vida de la víctima. En aquest sentit, la freqüència de les sortides nocturnes està sistemàticament correlacionada amb el risc de ser víctima d'un delictes, i aquesta correlació ha inspirat la teoria de l'estil de vida, que serà abordada posteriorment.

Mode d'administració

Una vegada dissenyat el qüestionari, és necessari administrar-lo a la mostra seleccionada. En aquest context, i com hem explicat en una altra ocasió (Aebi i Linde, 2010a), s'han identificat principalment quatre mètodes d'adminis-

trar un qüestionari: per correu, a través d'una entrevista telefònica, a través d'una entrevista cara a cara (*Face-to-Face*) i a través d'Internet. Al seu torn, aquestes metodologies utilitzaran diferents tècniques per introduir les respostes dels participants a l'enquesta. És necessari indicar que l'administració a través d'Internet (Computer-assisted Web Interviewing - CAWI) no fa referència a un qüestionari de lliure accés a Internet —ja que això comportaria una falta de valor científic dels resultats en no utilitzar una mostra representativa— sinó a un qüestionari al qual únicament s'accedeix mitjançant una contrasenya. En aquest cas, el procediment usual consisteix a enviar una carta a les persones seleccionades per a la mostra on s'indica la pàgina a la qual s'han de connectar i la contrasenya que han d'utilitzar. També es pot enviar l'hipervincle a l'adreça electrònica de la persona seleccionada per a la mostra. En el cas de l'entrevista cara a cara, l'enquestador pot introduir les respostes de la persona en una versió impresa del qüestionari (Paper-and-Pencil Interviewing - PAPI) o en un ordinador que conté una versió electrònica del qüestionari (Computer Assisted Personal Interviewing - CAPI), però també és possible deixar que la persona enquestada utilitzi ella mateixa l'ordinador per introduir-hi les seves respostes (Computer Assisted Self Interviewing - CASI). També és possible combinar CAPI amb CASI, utilitzant aquesta última tècnica per a les preguntes més sensibles del qüestionari (per exemple, les victimitzacions violentes). L'entrevista telefònica pot realitzar-se utilitzant una versió impresa (PAPI) o una versió electrònica (Computer Assisted Telephone Interviewing - CATI) del qüestionari. Aquesta última tècnica és la més utilitzada i en la majoria dels casos es combina amb el marcatge aleatori de números telefònics (Random Digit Dialing - RDD) per seleccionar la mostra.

L'entrevista cara a cara sempre ha sigut la metodologia preferida en els països no industria-

litzats, en general, perquè la seva taxa de penetració telefònica i informàtica és relativament baixa. Per contra, als països industrialitzats, la dècada dels 90 va ser aparentment l'oportunitat perfecta per realitzar enquestes amb la metodologia CATI, ja que la majoria de les llars tenia una línia telefònica fixa i els costos d'aquestes enquestes eren relativament baixos. Així, durant les primeres quatre onades de l'ICVS (1989, 1992, 1996 i 2000) la majoria dels països industrialitzats va utilitzar aquesta metodologia.

No obstant això, als països industrialitzats, les taxes de resposta de les enquestes de victimització realitzades amb la metodologia CATI han disminuït, especialment des de la dècada de 2000. Per exemple, per als 5 països que van participar en les 5 onades de l'ICVS (Canadà, Anglaterra i Galles, Finlàndia, Països Baixos, EUA), va augmentar del 52% el 1989 al 64% el 1996, però va disminuir al 63% el 2000 i va caure al 48% el 2004, després de realitzar fins a set intents per arribar als enquestats potencials. Aquesta disminució sembla que és deguda a la proliferació dels telèfons mòbils, la difusió del màrqueting telefònic, el cansament i l'ús de contestadors automàtics per filtrar les trucades rebudes. No obstant això, val la pena assenyalar que les taxes de resposta també van disminuir en alguns dels països de l'Europa central i oriental, que van utilitzar entrevistes personals. Per exemple, Polònia va registrar una taxa de resposta del 96% el 1992, però aquesta taxa va disminuir constantment i va arribar al 72% el 2004. Aquesta disminució podria relacionar-se amb un augment de la sensació d'inseguretat provocada per la desconfiança vers estranys que anaven a les portes de les cases (Aebi i Linde, 2010a).

La disminució de la taxa de resposta a les entrevistes CATI és deguda, en gran manera, al desenvolupament de la telefonia mòbil, que ha canviat radicalment les comunicacions in-

terpersonals. Actualment, se segueixen realitzant proves en diversos països que combinen CATI (a vegades fins i tot telèfons mòbils), CAWI i combinacions de PAPI i CAWI. Aquest últim consisteix a convidar les persones, generalment per carta, a completar el qüestionari a través d'Internet o per escrit. Tot i que sembla que hi ha pocs dubtes que CAWI és la metodologia futura per a les enquestes de victimització, els resultats —en termes de taxa de resposta— de les poques enquestes realitzades fins ara amb aquesta metodologia són clarament insatisfactoris (van Dijk et al., 2010). Una alternativa consisteix a enviar la carta amb l'enllaç més una versió impresa del qüestionari. D'aquesta manera les persones poden optar per un dels dos modes de completar el qüestionari. La dada més recent, en el moment de redactar aquest article, prové d'una enquesta realitzada el 2019 a la ciutat de Lugano, Suïssa, en la qual es va utilitzar aquesta combinació amb una mostra de 15.000 llars. El llançament de l'enquesta va anar acompanyat d'una conferència de premsa i es va enviar un recordatori a les persones que no havien respost al cap de tres setmanes. Gràcies a aquesta combinació es va obtenir una taxa de resposta que, en la situació actual, pot considerar-se molt elevada ja que arriba al 53,6% de la mostra. La dada més sorprenent, no obstant això, és que només el 18,7% de les persones que van respondre van optar per fer-ho a través d'Internet, és a dir, utilitzant la versió on-line del qüestionari (Caneppele et al., 2019). Això suggereix que, de moment, la majoria de la població prefereix utilitzar la versió en paper del qüestionari.

S'ha de mencionar que una enquesta de victimització comporta, evidentment, un cost econòmic que depèn, en gran manera, de la grandària de la mostra, la tècnica utilitzada per a l'entrevista i la duració del qüestionari. Per exemple, el pressupost total de l'EU ICS el 2004-5, inclosa l'anàlisi de les dades, va ser d'1,8 milions d'euros. En aquest cas, les mostres

eren en general de 2000 llars i l'enquesta es va realitzar en 18 països, dels quals 16 van utilitzar la tècnica CATI —amb una durada mitjana de l'entrevista telefònica de 23 minuts— i dos van emprar entrevistes cara a cara (*face-to-face*), cosa que implica que el cost va ser de 50 euros per persona entrevistada. No obstant això, l'enquesta EU-MIDIS va tenir un cost total de 2,5 milions d'euros. Aquesta enquesta es va realitzar amb mostres més petites —500 persones—, però les entrevistes es van realitzar cara a cara i amb una mostra d'un grup específic de la població, cosa que va encarir els costos de tal manera que van ser de 185 euros per cada persona entrevistada (Aebi i Linde, 2010a).

Per aquests motius, és capital desenvolupar un qüestionari que permeti obtenir totes les informacions rellevants però la duració del qual no sigui excessiva. En aquest sentit, s'estima que una entrevista no s'hauria de prolongar més de vint minuts si es vol aconseguir que la majoria dels entrevistats la completin. D'altra banda, cal tenir present que aquesta limitació de temps condiciona el contingut del qüestionari (Aebi i Linde, 2010).

Finalment, mencionem que, quan l'objectiu d'una enquesta és realitzar comparacions internacionals, la solució consisteix en utilitzar el mateix qüestionari en diferents països. Això és el que es va aconseguir entre el 1998 i el 2005 a través de l'Enquesta Internacional de Víctimes de Delictes (ICVS). En aquest cas, és molt important verificar la qualitat de les traduccions i l'homogeneïtat del disseny de la investigació (per exemple, mostreig i mètode d'administració).

La influència de les enquestes de victimització sobre les teories criminològiques i victimològiques

En diversos àmbits de la ciència hi ha una clara relació entre tecnologia i ciència, ja que

el desenvolupament de nous instruments permet grans avenços en el coneixement científic. Per exemple, tant el microscopi com el telescopi van canviar radicalment els coneixements científics sobre l'ésser humà (pensem en els avenços en medicina gràcies a la identificació dels microbis) i el seu medi ambient, inclòs l'univers. Per exemple, els telescopis van tenir un rol fonamental en l'acceptació de les idees de Galileu i d'Einstein i, més recentment, van comportar que es reduïssin, de 9 a 8, els planetes del sistema solar. De la mateixa manera, en criminologia, el desenvolupament de les enquestes de delinqüència autorevelada (autoinculpació) va tenir molta influència sobre les teories criminològiques i, amb l'aparició de les enquestes de victimització, Hindelang, Gottfredson i Garofalo van desenvolupar la seva teoria de la victimització personal, més coneguda com a teoria de l'estil de vida (1978), que ha permès i continua permetent explicar de manera molt satisfactòria el risc de victimització personal. Aquesta teoria té molts punts en comú amb la teoria de les activitats quotidianes que va ser publicada un any més tard (Cohen i Felson, 1979) i que pot adaptar-se amb relativa facilitat a l'explicació de les cibervictimitzacions (Miró, 2012). Totes dues teories han sigut combinades amb freqüència (Maxfield, 1987; Sampson i Wooldredge, 1987) i permeten explicar de manera satisfactòria l'evolució de la delinqüència i la victimització des de l'arribada d'Internet al gran públic a principis dels anys 90 (Aebi i Linde, 2014), tot i que han de ser necessàriament adaptades per poder-les aplicar al context actual.

Reptes actuals

Les enquestes de victimització representen un avenç més gran en l'estudi de la delinqüència. No només han permès identificar com a mínim una part de la xifra negra de la delinqüència, sinó que han facilitat el desenvolupament de teories explicatives basades en dades empíriques

i amb un gran poder explicatiu. El repte actual consisteix en seguir adaptant aquestes enquestes als canvis constants que experimenten les societats. Des d'aquesta perspectiva, el projecte d'instaurar una enquesta europea periòdica de victimització a partir del 2013, per al qual ja s'havien realitzat dues enquestes pilot i s'havia aprovat el qüestionari (van Dijk et al., 2010) va ser lamentablement rebutjat pel Parlament Europeu, de manera que des del 2005 s'ha fet pràcticament impossible comparar de manera fiable la delinqüència en diferents països. Es tracta d'una decisió probablement covarda de certs representants polítics, que temen qualsevol tipus de comparació que pugui posar en evidència tants errors sistemàtics en matèria de política criminal que es produeixen amb freqüència a causa del fet que s'ignora la investigació empírica en matèria de victimització.

Fins que aquesta enquesta no sigui finalment aprovada, les enquestes locals, metropolitanes i nacionals són d'una importància fonamental. Aquestes enquestes afronten el repte d'adaptar el seu contingut al funcionament de la societat en l'era digital. És indispensable que tant les variables dependents com les independents siguin actualitzades per incloure tant els delictes híbrids i *on-line* com els estils de vida contemporanis. En aquest sentit, les enquestes sobre l'ús del temps revelen que els éssers humans del segle XXI passen bona part del seu dia davant de diversos dispositius connectats a Internet. Aquest canvi de l'ús del temps implica també canvis en l'exposició al risc de ser víctima d'un delictes i exigeix el desenvolupament de polítiques criminals adients.

Bibliografia

- Aebi, M.F. i Linde, A. (2010a). Las encuestas de victimización en Europa: Evolución histórica y situación actual. *Revista de derecho penal y criminología, [3a época]*, 3, 211-298.
- Aebi, M.F. i Linde, A. (2010b). Is There a Crime Drop in Western Europe? *European Journal on Criminal Policy and Research*, 16(4), 251-277.
- Aebi, M.F. i Linde, A. (2014). The persistence of lifestyles: Rates and correlates of homicide in Western Europe from 1960 to 2010. *European Journal of Criminology*, 11(5), 552-577.
- Aromaa, K. (1971). *Arkkipaivan Vakivaltaa Suomessa [Everyday Violence in Finland]*. Hèlsinki: Institute of Criminology.
- Biderman, A.D., Johnson, L., McIntyre, J., i Weir, A. (1967). *Report on a Pilot Study in the District of Columbia on Victimization and Attitudes to Law Enforcement*. Washington: U.S. Government Printing Office.
- Birkbeck, C. (1981). Informe metodològic sobre la Encuesta de Víctimas. *Cenipec*, 6, 205-213.
- Birkbeck, C. (1983). Victimization surveys in Latin America: Some first experiences. *Victimology*, 8(3-4), 7-22.
- Buikhuisen, W. (1975). *Registered and non-registered criminality*. La Haia: Ministry of Justice/WODC.

- Caneppele, S., i Aebi, M.F. (2019). Crime drop or police recording flop? On the relationship between the decrease of offline crime and the increase of online and hybrid crimes. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 13(1), 66-79.
- Caneppele, S., Milani, R., Burkardt, C., Aebi, M.F., i Zoccatelli-Hashimoto, Y. (2019). *Rapporto sulla sicurezza nella città di Lugano*. Lausana: Université de Lausanne.
- Clinard, M.B. (1977). Comparative Crime Victimization Surveys: Some Problems and Results. *International Journal of Criminology and Penology*, 6, 221-31.
- Cohen, L.E., i Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: a routine activities approach. *American Sociological Review*, 44, 588-608.
- Ennis, P.H. (1967). *Criminal Victimization in the United States: A Report of a National Survey*. Washington: U.S. Government Printing Office.
- Hindelang, M.J., Gottfredson, M.R., i Garofalo, J. (1978). *Victims of Personal Crime: An Empirical Foundation for a Theory of Personal Victimization*. Cambridge: Ballinger.
- INEGI - Instituto Nacional de Estadística y Geografía (2011). *Encuesta Nacional de Victimización y Percepción sobre Seguridad Pública 2011 ENVIPE: Marco Conceptual*. Ciudad de México: INEGI.
- Jackson, J., i Gray, E. (2010). Functional fear and public insecurities about crime. *British Journal of Criminology*, 50, 1-22.
- LaFree, G., i Birkbeck, C. (1990). Hacia el desarrollo del análisis situacional en criminología: Un estudio de tres tipos de delito en Estados Unidos y Venezuela. *Capítulo Criminológico*, 18-19, 49-82.
- LaFree, G. i Birkbeck, C. (1991). The neglected situation: A cross-national study of the situational characteristics of crime. *Criminology*, 29(1), 73-98.
- Márquez-de-Villalobos, M. (1975). *Víctimas de delitos en el área metropolitana de Panamá*. Panamá: Universidad de Panamá.
- Maxfield, M.G. (1987). Lifestyle and routine activity theories of crime: Empirical studies of victimization, delinquency, and offender decision-making. *Journal of Quantitative Criminology*, 3(4), 275-282.
- Miró Llinares, F. (2012). *El cibercrimen. Fenomenología y criminología de la delincuencia en el ciberespacio*. Madrid: Marcial Pons.
- Newport, F. (2010). 75 Years Ago, the First Gallup Poll [Blog post].
- Rand, M. (2006). The national crime victimization survey: 34 years of measuring crime in the United States. *Statistical Journal of the United Nations Economic Commission for Europe*, 23(4), 289-301.
- Reiss, A.J. Jr. (1967). *Studies in Crime and Law Enforcement in Major Metropolitan Areas*. Washington: U.S. Government Printing Office.
- Sampson, R.J., i Wooldredge, J.D. (1987). Linking the micro-and macro-level dimensions of lifestyle-routine activity and opportunity models of predatory victimization. *Journal of quantitative criminology*, 3(4), 371-393.

- Scherpenzeel, A. (1992). Response effecten in slachtoffer-enquêtes: Effecten van vraagformulering en dataverzameling-smethode. *Tijdschrift voor Criminologie*, 34(4), 296-305.
- Sparks, R.F. (1981). Surveys of Victimization: An Optimistic Assessment. *Crime and Justice: An Annual Review of Research* 3: 1-60.
- van Dijk, J.J.M. (2008). In the shadow of Christ? On the use of the word "victim" for those affected by crime. *Criminal Justice Ethics*, 27(1), 13-24.
- van Dijk, J.J.M., Mayhew, P. i Killias, M. (1990). *Experiences of Crime across the World. Key findings from the 1989 International Crime Survey*. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers.
- van Dijk, J.J.M., Mayhew, P., van Kesteren, J.N., Aebi, M., i Linde, A. (2010). *Final report on the study on crime victimisation*. Tilburg: INTERVICT.
- van Dijk, J.J.M., i Steinmetz, C.J.M. (1979). *The RDC crime surveys 1974-1979*. La Haia: Ministry of Justice/RDC.
- Vázquez, R. V. (1989). *Criminología aplicada a la ciudad de Buenos Aires*. Buenos Aires: Fundación Por Nuestros Hijos.
- Wolfgang, M.E. (1957). Victim precipitated criminal homicide. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 48(1), 1-11.